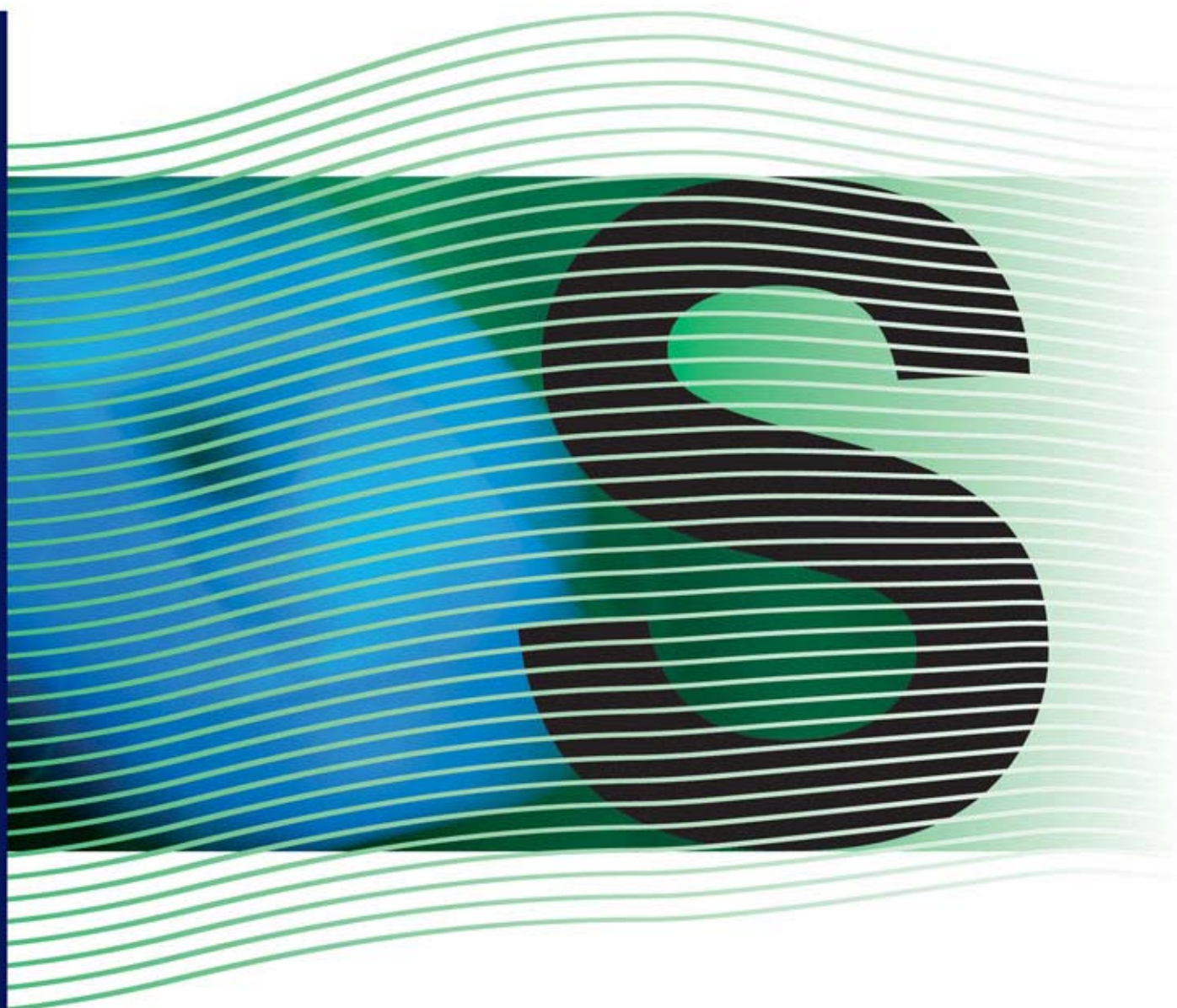

Mantelzorgers in Rotterdam 2007 - 2009

Mantelzorgers in Rotterdam 2007 - 2009

Maaïke Dujardin

Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)
Juni 2010

In opdracht van GGD Rotterdam-Rijnmond.

© Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)

Auteur: Maaïke Dujardin

Project: 10-3301

Adres: Blaak 34, 3011 TA Rotterdam
           Postbus 21323, 3001 AH Rotterdam
Telefoon: (010) 267 15 00
Telefax: (010) 267 15 01
E-mail: infocos@sdr.rotterdam.nl
Website: www.cos.rotterdam.nl

INHOUD

Samenvatting en conclusies	5
1 Inleiding	6
2 Resultaten onderzoek	7
2.1 Omvang mantelzorg	7
2.2 Aard beperking zorgvrager	9
2.3 Achtergrondkenmerken mantelzorgers	10
2.4 Duur zorgperiode	12
2.5 Relatie mantelzorger en zorgvrager	13
2.6 Professionele hulp	14
2.7 Hulpvraag mantelzorger	15
Bijlagen	

Samenvatting en conclusies

Het Centrum voor Onderzoek en Statistiek heeft in opdracht van GGD Rotterdam-Rijnmond resultaten uit de Vrijtijdsomnibussenquête 2009 geanalyseerd. De resultaten hebben betrekking op de mantelzorg(ers) in Rotterdam. In dit rapport worden de uitkomsten beschreven.

In Rotterdam wonen circa 74.000 mantelzorgers. Zij geven langer dan drie maanden of meer dan acht uur per week hulp aan een persoon in het eigen netwerk die een beperking heeft.

Van de mantelzorgers is 15% (11.000 personen) zwaar- of overbelast.

Van de mantelzorgers geeft het merendeel (71%) hulp aan een persoon met een lichamelijke beperking of een chronische ziekte; 17% aan een dementerende, 15% aan een persoon met een psychische aandoening en 7% aan een verstandelijk gehandicapte. Mantelzorgers voor personen met psychische aandoeningen zijn vaker zwaar- of overbelast dan de overige mantelzorgers.

De meeste mantelzorgers zijn vrouw (68%), autochtoon (73%) en tussen de 45 en 64 jaar oud (44%), 7% van de mantelzorgers is tussen de 13 en 24 jaar oud. Verder behoren mantelzorgers meestal tot een huishouden met minimaal twee volwassenen (65%) en heeft 57% betaald werk.

Toch kan gesteld worden dat autochtonen niet vaker mantelzorg geven dan allochtone groepen. Verschillen die op het eerste gezicht lijken te bestaan worden verklaard door verschillen in leeftijdsopbouw tussen etnische groepen.

Zwaar- of overbelaste mantelzorgers verschillen op een aantal belangrijke punten van minder belaste mantelzorgers: zij zijn vaker vrouw (80%), behoren vaker tot de sociale minima (34%), maken vaker deel uit van een huishouden met 2 volwassenen zonder kinderen en zorgen vaker voor een familielid dat bij hen inwoont (53%).

Van alle mantelzorgers geeft 64% langer dan twee jaar mantelzorg.

De duur van de zorgperiode heeft geen invloed op de mate van overbelasting.

Van alle mantelzorgers geeft 30% aan dat naast de hulp die zij zelf aan een zieke geven, er geen professionele hulp is.

Slechts 18% van de mantelzorgers ontvangt zelf hulp; 56% van de mantelzorgers wil geen hulp ontvangen en 17% zou wel hulp willen maar heeft dat nu niet.

Van elke drie zwaar- of overbelaste mantelzorgers ontvangt er één hulp, is er één die geen hulp wil ontvangen en zegt er één dat er momenteel geen hulp is, maar dat hulp wel gewenst is.

1 Inleiding

De GGD Rotterdam-Rijnmond (GGD) werkt hard aan de intensivering van de mantelzorgondersteuning in Rotterdam. In dit kader wil men onder andere weten hoeveel mantelzorgers er in Rotterdam zijn, hoeveel daarvan er zwaar- en overbelast¹ zijn en welke kenmerken zij hebben. Om dit te achterhalen, is het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) gevraagd om in de Vrijetijdsomnibus 2009 enkele vragen over mantelzorg op te nemen. De antwoorden op deze vragen en een vergelijking met de resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2007 treft u aan in dit rapport. In tegenstelling tot de standaardrapportages van de Vrijetijdsomnibus die betrekking hebben op alle Rotterdammers tussen 13 en 75 jaar, gaat dit rapport over alle Rotterdammers ouder dan 13 jaar.

In het volgende hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek besproken.

De vragen die in de Vrijetijdsomnibussenquête van 2007 en 2009 zijn gesteld en de respons & representativiteit van de Vrijetijdsomnibussenquête 2009 zijn als bijlagen opgenomen.

¹ Met zwaar- of overbelaste mantelzorgers wordt de groep van zwaarbelaste of overbelaste mantelzorgers bedoeld.

2 Resultaten onderzoek

In dit hoofdstuk worden de resultaten op de vragen met betrekking tot mantelzorg uiteengezet. In paragraaf 2.1 wordt een schatting gemaakt van de omvang van de groep mantelzorgers en van het deel daarvan dat zwaar- of overbelast is. In paragraaf 2.2 komt de indeling in subgroepen aan de hand van de aard van de beperking van de zorgvrager aan de orde. Enkele kenmerken van mantelzorgers staan centraal in paragrafen 2.3 en 2.4. Daarna wordt ingegaan op de duur van de zorgperiode (paragraaf 2.5), de relatie tussen de mantelzorger en de zorgvrager (paragraaf 2.6), de relatie met professionele hulp (paragraaf 2.7) en de hulpvraag van de mantelzorger zelf (paragraaf 2.8).

2.1 Omvang mantelzorg

De definitie die bij de GGD voor mantelzorg wordt gehanteerd luidt: mantelzorg is de hulp bij het dagelijks functioneren, die vrijwillig en onbetaald wordt verleend aan personen uit het sociale netwerk die vrij ernstige fysieke, verstandelijke of psychische beperkingen hebben, en die *langer dan drie maanden of meer dan acht uur per week* wordt gegeven. Deze definitie sluit aan bij rapporten van het Sociaal Cultureel Planbureau en is ingegeven door de gedachte dat mantelzorgbeleid pas nodig is als relatief lang of intensief hulp wordt verleend. Met nadruk moet gezegd worden dat het in de definitie gaat om langer dan drie maanden *óf* meer dan acht uur per week. Personen die aan beide criteria niet voldoen, geven geen mantelzorg maar gebruikelijke zorg.

Uitgaande van genoemde definitie voor mantelzorg bedraagt het aantal Rotterdammers dat in 2009 langer dan drie maanden of meer dan acht uur per week mantelzorg gaf naar schatting circa 74.000.¹ Het aantal mantelzorgers dat korter dan drie maanden en minder dan 8 uur mantelzorg gaf ligt rond de 11.000 (zie tabel 1). In vergelijking met 2007 is het aandeel mantelzorgers niet significant gewijzigd.

Tabel 1 Schatting aantal mantelzorgers in Rotterdam 2007 en 2009 op basis van de Vrijetijdsomnibus 2007 en 2009 (N=respectievelijk 7.408 en 4.523)

	2007		2009	
	%	Aantal	%	Aantal
mantelzorgers die korter dan 3 maanden en minder dan 8 uur per week hulp bieden	3	13.000	2	11.000
mantelzorgers die langer dan 3 maanden of meer dan 8 uur per week hulp bieden	14	69.000	15	74.000
geen mantelzorgers	83	416.000	83	418.000
Totaal	100	499.000	100	503.000

De mantelzorgers die in het beleidsprogramma “Intensivering mantelzorgondersteuning” van de gemeente Rotterdam bijzondere aandacht krijgen, zijn de mantelzorgers die zwaar- of overbelast zijn. In de Vrijetijdsomnibus is de grootte van deze groep gemeten aan de hand van acht vragen (zie tabel 2).²

¹ De 95% betrouwbaarheidsmarge ligt tussen de 70.000 en 80.000 personen.

² Zie bijlage I voor een overzicht van alle vragen over mantelzorg in de Vrijetijdsomnibus.

Deze vragen worden ook door het SCP gebruikt om (tijds)problemen en overbelasting te meten. Mantelzorgers worden zwaar- of overbelast genoemd als zij hebben aangegeven vijf of meer (tijds)problemen te hebben.³ Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat 15% van de mantelzorgers zwaar- of overbelast is (zie tabel 2). Dit aandeel is iets groter dan in 2007.

Tabel 2 Voorkomen van (tijds)problemen en zware- of overbelasting bij mantelzorgers, Vrijetijdsomnibus 2007 en 2009 (N= respectievelijk 950 en 621)

	% 2007			% 2009		
	ja	valt mee	nee	ja	valt mee	nee
werk of andere bezigheden minder zorgvuldig gedaan	18	30	52	21	29	50
niet toekomen aan activiteiten in vrije tijd	30	33	36	36	33	32
meer moeite met regelen van het huishouden	25	31	44	30	31	39
te moe om iets te ondernemen in vrije tijd	23	33	43	30	33	37
ziek of overspannen geworden	9	14	77	11	15	74
regelmatig tekort aan tijd	25	29	46	29	32	39
financiële problemen hebben	8	13	78	10	14	76
het zwaar vinden om mantelzorg te geven	18	36	47	22	33	45
geen problemen	52			48		
5 of meer problemen (=zwaar- en overbelast)	12			15		

Omerekend naar aantallen gaat het in Rotterdam naar schatting om 11.000 zwaar- of overbelaste mantelzorgers (15% van 74.000). Zowel in aandeel als in aantal telt Rotterdam in 2009 meer zwaar- of overbelaste mantelzorgers dan in 2007. Iets minder dan de helft van de geënquêteerde mantelzorgers heeft geen van de in de tabel genoemde (tijds)problemen gehad.

Als er naar de afzonderlijke problemen wordt gekeken dan blijkt dat het niet toekomen aan activiteiten in de vrije tijd het meest voorkomende probleem is (voor meer dan eenderde van de mantelzorgers is dit het geval). Daarnaast hebben drie op de tien mantelzorgers moeite met het regelen van het huishouden en/of zijn te moe om iets te ondernemen in de vrije tijd en/of hebben überhaupt tekort aan tijd. Van financiële problemen en ziekte of overspannenheid hebben mantelzorgers het minst last.

In vergelijking met 2007 ervaren mantelzorgers vaker (tijd)problemen. Het gaat dan vooral om te weinig vrije tijd beschikbaar hebben en te moe zijn om iets in de vrije tijd te ondernemen.

³ De schaalbaarheid van de acht vragen of items is getest. Hieruit bleek dat het een betrouwbaar meetinstrument is (Cronbach's $\alpha = 0,89$).

2.2 Aard beperking zorgvrager

Het merendeel van de mantelzorgers zorgt voor een persoon met een lichamelijke beperking of een chronische ziekte. Daarnaast zorgt bijna een derde van de mantelzorgers voor een persoon met dementie en/of met een psychische aandoening en iets minder dan een op de tien mantelzorgers zorgt voor een verstandelijk gehandicapte. Doordat respondenten meer antwoorden konden aankruisen, tellen de percentages in onderstaande tabel op tot meer dan 100%.

Zwaar- of overbelaste mantelzorgers zorgen vaker voor mensen met een psychische aandoening dan mantelzorgers die niet zwaar- of overbelast zijn. Voor de andere beperkingen zijn er geen significante verschillen tussen zwaar- of overbelaste mantelzorgers en de totale groep mantelzorgers.

N.B. Een significant verschil wil zeggen dat men met 95% zekerheid kan stellen dat wanneer men opnieuw een steekproef zou trekken er zich wederom een verschil zal voordoen tussen de groepen.

Tabel 3 Aard beperking zorgvrager, Vrijtijdsomnibus 2007 en 2009

	2007		2009	
	alle mantelzorgers (N=950)	zwaar- of overbelaste mantelzorgers (N=117)	alle mantelzorgers (N=621)	zwaar- of overbelaste mantelzorgers (N=81)
dementerend	17	16	17	21
psychische aandoening (bijvoorbeeld depressie, schizofrenie, angststoornis)	13	12	15	31
lichamelijke beperking, chronisch ziek	69	70	71	70
verstandelijke beperking	8	13	7	4
anders	13	12	10	8

Ten opzichte van 2007 geven mantelzorgers even vaak zorg aan personen met de genoemde beperkingen.

2.3 Achtergrondkenmerken mantelzorgers

In deze paragraaf worden de achtergrondkenmerken van (zwaar- en overbelaste) mantelzorgers besproken. Tabel 4 toont de kenmerken van alle respondenten uit de Vrijtijdsomnibus-enquête en van alle (zwaar- en overbelaste) mantelzorgers. Indien de kenmerken van mantelzorgers (vierde kolom) significant afwijken van de gehele groep respondenten (derde kolom), worden de uitkomsten rood/groen gekleurd. In de meest rechter kolom worden uitkomsten gekleurd indien deze significant afwijken van de totale groep mantelzorgers (vierde kolom).

Een rood gearceerd vlak betekent een lagere uitkomst, een groen gearceerd vlak betekent een hogere uitkomst. Zo bevinden zich onder de mantelzorgers minder mannen en meer vrouwen dan onder de totale groep respondenten. Ook onder de zwaar- of overbelaste mantelzorgers bevinden zich minder mannen en meer vrouwen dan onder de totale groep mantelzorgers.

Tabel 4 Achtergrondkenmerken (zwaar- of overbelaste) mantelzorgers, Vrijtijdsomnibus 2009, in procenten

		alle respondenten enquête (N=4507)	alle mantelzorgers (N=621)	zwaar- en overbelaste mantelzorgers (N=81)
Geslacht	Man	43	32	20
	Vrouw	57	68	80
Leeftijd	13-24 jaar	16	7	5
	25-44 jaar	32	27	25
	45-64 jaar	33	44	47
	65-75 jaar	12	17	15
	> 75 jaar	7	6	8
Huishoudsamenstelling	Alleenstaand	26	27	34
	2 volwassenen, geen kinderen	33	39	27
	(echt)paar met kind(eren)	30	26	32
	Één-ouder met kind(eren)	8	8	6
	Anders	3	1	2
Betaald werk	Ja	62	57	53
	Nee	38	43	47
Huishoudensinkomen	Sociale minima	24	23	34
	Minimum tot modaal	23	23	26
	Modaal tot 2x modaal	31	35	35
	Meer dan 2x modaal	22	18	5
Opleidingsniveau	Laag (t/m mavo)	54	56	66
	Midden (mbo,havo,vwo)	17	18	17
	Hoog (hbo,wo)	29	26	17
Etniciteit	Autochtoon	65	73	74
	Allochtoon	35	27	26
Inwonende zorgvrager	Ja	-	29	53
	Nee	-	71	47

Tabel 4 Achtergrondkenmerken (zwaar- of overbelaste) mantelzorgers, Vrijtijdsomnibus 2009, in procenten - vervolg

		alle respondenten enquête (N=4507)	alle mantelzorgers (N=621)	zwaar- en overbelaste mantelzorgers (N=81)
Deelgemeente *	Stadscentrum	6	-	-
	Delfshaven	12	-	-
	Overschie	3	-	-
	Noord	9	-	-
	Hillegersberg-Schiebroek	7	-	-
	Kralingen-Crooswijk	8	7	6
	Feijenoord	11	11	14
	IJsselmonde	10	10	7
	Pernis	1	-	-
	Prins Alexander	16	-	-
	Charlois	11	10	9
	Hoogvliet	6	-	-
	Hoek van Holland	2	-	-

*) alleen vermeld indien minimaal 200 personen uit de deelgemeente hebben gerepsondeerd.

Mantelzorgers zijn – in vergelijking met de totale groep respondenten – vaker vrouw, autochtoon en tussen de 45 en 75 jaar. Daarnaast behoren zij relatief vaak tot huishoudens van twee volwassenen zonder kinderen, hebben zij minder vaak betaald werk en minder vaak een inkomen dat hoger is dan 2x modaal.

Wat betreft de etniciteit van de mantelzorgers moet vermeld worden dat zich onder de allochtone respondenten relatief veel jongeren en relatief weinig ouderen bevinden. Aangezien mantelzorg vaker door ouderen wordt gegeven, is het een logische uitkomst dat ook de autochtone respondenten vaker dan allochtone respondenten mantelzorg geven. Het verschil wordt echter verklaard door de leeftijd. Uit een zogenaamde oddsratio analyse waarbij onder andere gecorrigeerd wordt op leeftijd, blijkt dat men inderdaad niet kan stellen dat autochtonen vaker mantelzorg geven dan allochtonen.

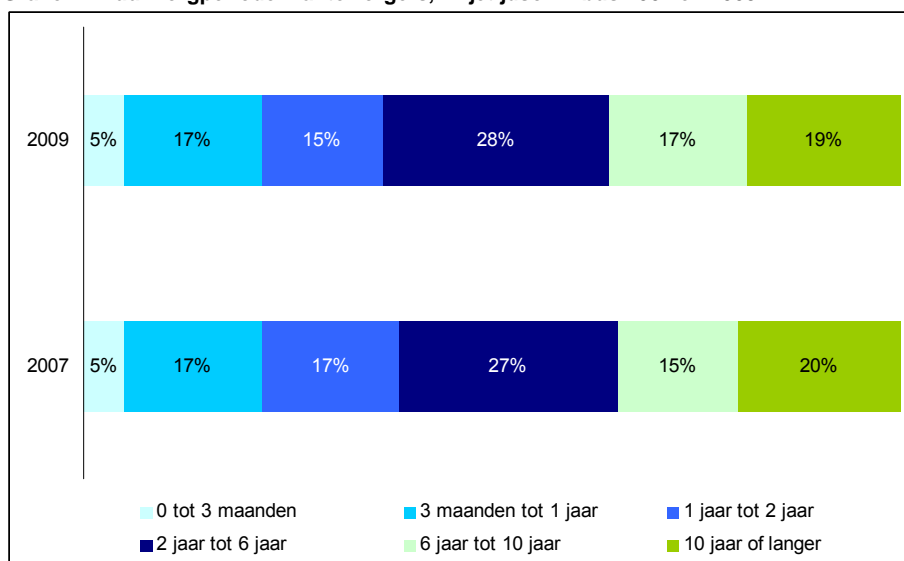
Vrouwen zijn niet alleen vaker mantelzorger, zij zijn ook vaker zwaar- of overbelast. Daarnaast zijn mantelzorgers met een laag inkomen (sociale minima) en mantelzorgers met een inwonende zorgvrager relatief vaak zwaar- of overbelast.

In vergelijking met 2007 (cijfers staan niet in de tabel) zijn mantelzorgers vaker alleenstaand en maken zij minder vaak deel uit van een huishouden bestaande uit een (echt)paar met thuiswonende kinderen. Ook hebben zij vaker een laag opleidingsniveau.

2.4 Duur zorgperiode

Grafiek 1 toont de verdeling van mantelzorgers naar de duur van de periode dat zij mantelzorg geven. Bijna tweederde van de mantelzorgers geeft langer dan twee jaar mantelzorg en bijna een op de vijf mantelzorgers doet dit zelfs tien jaar of langer. In vergelijking met 2007 doen zich geen significante verschillen voor. Ook tussen zwaar- of overbelaste mantelzorgers en de overige mantelzorgers zijn, net als in 2007, geen verschillen. Dat betekent dat de duur van de zorgperiode geen invloed heeft op de mate van overbelasting.

Grafiek 1 Duur zorgperiode mantelzorgers, Vrijetijdsomnibus 2007 en 2009

2.5 Relatie mantelzorger en zorgvrager

In tabel 5 is te zien dat 45% van alle mantelzorgers voor een vader of moeder zorgt. Bijna drie op de tien mantelzorgers zorgt voor een partner of kind. Ten opzichte van 2007 zijn deze aandelen niet gewijzigd. Zwaar- of overbelaste mantelzorgers zorgen in vergelijking met de totale groep mantelzorgers vaker voor een partner of kind en minder vaak voor een buur of vriend(-in). Het is dan ook niet verrassend dat een relatief groot aandeel van de zwaar- of overbelaste mantelzorgers (53%) een inwonende zorgvrager hebben. Onder de totale groep mantelzorgers is dit 29%.

De significante verschillen zijn in de tabel groen en rood gearceerd. Groen bij een hogere uitkomst, rood bij een lagere uitkomst.

Tabel 5 Aard relatie zorgvrager en mantelzorger, Vrijtijdsomnibus 2007 en 2009, in procenten *

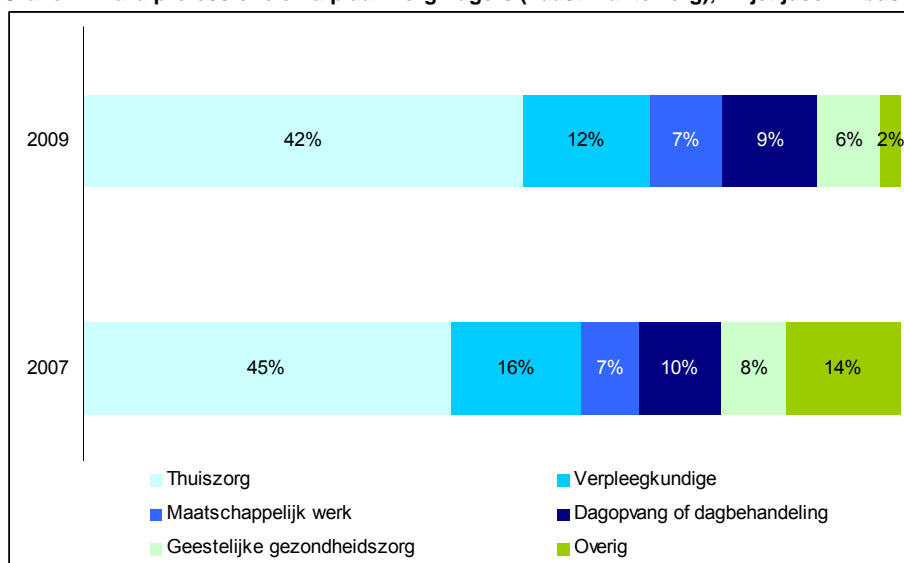
	2007		2009	
	alle mantelzorgers	zwaar- of overbelaste mantelzorgers	alle mantelzorgers	zwaar- of overbelaste mantelzorgers
	(N=950)	(N=117)	(N=621)	(N=81)
partner	19	24	18	30
kind	10	13	11	26
ouder	48	44	45	41
overige familie	19	17	23	14
buur of vriend(-in)	20	13	21	8

*) antwoord op de vraag 'wat is uw relatie met diegene aan wie u mantelzorg geeft?'. *

2.6 Professionele hulp

Aan de mantelzorgers is gevraagd wie er behalve zichzelf professionele hulp geven aan de zorgvrager (grafiek 2). 30% van de zorgvragers krijgt geen (extra) professionele hulp. Dat betekent dat 70% van de mantelzorgers heeft aangegeven dat de zorgvragers wel één of meerdere vormen van professionele hulp krijgen. Thuiszorg wordt veruit het meest genoemd (42%). Er zijn geen verschillen tussen zwaar- of overbelaste mantelzorgers en de overige mantelzorgers. Ten opzichte van 2007 wordt 'overige zorg' vaker genoemd. Onder deze categorie vallen onder andere antwoorden als revalidatie, fysiotherapie en verpleeghuis/verzorgingshuis.

Grafiek 2 Aard professionele hulp aan zorgvragers (naast mantelzorg), Vrijetijdsomnibus 2007 en 2009

2.7 Hulpvraag mantelzorger

In tabel 6 is te zien dat slechts een klein deel van de mantelzorgers zelf hulp ontvangt (18%). Onder de zwaar- of overbelaste mantelzorgers is dit aandeel wat hoger (ongeveer een derde). Zij hebben vaker dan de overige mantelzorgers maatschappelijk-, welzijns- of ouderenwerk of ander soort hulp (bijvoorbeeld van familie of vrienden).

Tevens blijkt uit tabel 6 dat 56% van alle mantelzorgers geen hulp wil. De zwaar- of overbelaste mantelzorgers staan wat vaker open voor hulp. Bijna een derde van deze mantelzorgers ontvangt momenteel geen hulp, maar zou dat wel willen.

Ten opzichte van 2007 geven mantelzorgers in 2009 minder vaak aan geen hulp te willen ontvangen. Daarnaast wordt in 2009 minder gebruik gemaakt van diverse hulpbronnen.

Tabel 6 Hulp die mantelzorgers zelf ontvangen, Vrijetijdsomnibus 2007 en 2009, in procenten *

	2007		2009	
	alle mantelzorgers (N=950)	zwaar- of overbe- laste mantelzor- gers (N=117)	alle mantelzorgers (N=621)	zwaar- of overbe- laste mantelzor- gers (N=81)
huishoudelijke hulp	12	21	8	11
steunpunt mantelzorg	4		4	6
maatschappelijk-, welzijns- of ouderenwerk	6		4	11
hulp van een vrijwilliger	3		2	3
anders (bijvoorbeeld van familie of vrienden)	5		5	15
Totaal alle hulpbronnen	24	36	18	32
wil geen hulp	63	33	56	32
zou wel hulp willen (en heeft het nu niet)	19	36	17	31

*) antwoord op de vraag 'van wie krijgt u zelf als mantelzorger hulp?'

Bijlage

I Vragen uit de Vrijetijdsomnibussenquête 2009

II Respons en representativiteit

Bijlage I: Vragen VTO 2009

Mantelzorg is de zorg die u geeft (of heeft gegeven) aan iemand uit uw omgeving, zoals uw partner, ouders, kind of vrienden, als deze persoon voor langere tijd ziek, hulpbehoevend of gehandicapt is. Het kan gaan om het doen van boodschappen, hulp in de huishouding, hulp bij lichamelijke verzorging (zoals wassen, aankleden, naar het toilet gaan enz.), of het geven van aandacht, steun of troost. Mantelzorg is meer dan de gebruikelijke zorg om een huishouden goed te laten lopen. De normale zorg van ouders aan hun kinderen is geen mantelzorg.

1. Geeft of gaf u in de afgelopen 12 maanden meer dan 8 uur per week mantelzorg aan een familielid, vriend(in) of bekende?

- ☐ ja, ik gaf mantelzorg, maar minder dan 8 uur per week (en ik geef die mantelzorg nu niet meer)
- ☐ ja, ik geef mantelzorg, maar minder dan 8 uur per week
- ☐ ja, ik gaf minstens 8 uur per week mantelzorg, maar ik geef die mantelzorg nu niet meer
- ☐ ja, ik geef minstens 8 uur per week mantelzorg
- ☐ nee, ik geef geen mantelzorg

→ Ga door naar vraag

2. Hoe lang bent u mantelzorger (geweest)?

- ☐ 0 tot 3 maanden
- ☐ 3 maanden tot 1 jaar
- ☐ 1 tot 2 jaar
- ☐ 2 tot en met 5 jaar
- ☐ 6 tot 10 jaar
- ☐ langer dan 10 jaar

3. Wat is/was er aan de hand met de persoon aan wie u mantelzorg geeft of heeft gegeven?

(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ dementerend
- ☐ psychische aandoening (bijvoorbeeld depressie, schizofrenie, angststoornis)
- ☐ lichamelijke beperking, chronisch ziek
- ☐ verstandelijke beperking
- ☐ anders namelijk

4. Woont/woonde diegene aan wie u mantelzorg verleent (verleende) bij u in huis?

- ☐ ja
- ☐ nee

5. Wat is/was uw relatie met diegene aan wie u mantelzorg geeft (gaf)?

Degene aan wie ik de afgelopen 12 maanden mantelzorg heb verleend is mijn.....

(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ partner
- ☐ kind (ook stiefkind of pleegkind)
- ☐ ouder (ook schoonouder, stiefouder of pleegouder)
- ☐ broer of zus
- ☐ grootouder
- ☐ andere familie
- ☐ vriend of kennis
- ☐ collega
- ☐ buurman of buurvrouw
- ☐ anders, namelijk

6. Krijgt/kreeg degene aan wie u mantelzorg geeft (gaf) professionele hulp? Zo ja, van wie?

(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ de verzorgde krijgt/kreeg geen professionele hulp
- ☐ thuiszorg
- ☐ verpleegkundige
- ☐ maatschappelijk werk
- ☐ dagopvang/dagbehandeling
- ☐ Geestelijke gezondheidszorg (RIAGG)
- ☐ overige professionele hulp, namelijk

7. Van wie krijgt (kreeg) u zelf als mantelzorger hulp? (meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ ik krijg/kreeg geen hulp, maar zou wel hulp willen
- ☐ ik wil geen hulp
- ☐ huishoudelijke hulp
- ☐ steunpunt mantelzorg
- ☐ maatschappelijk werk / Stichting Welzijn / ouderen / ouderenwerk
- ☐ hulp van een vrijwilliger
- ☐ anders, namelijk

8. Hierna volgen enkele vragen over de invloed die het verlenen van mantelzorg heeft of heeft gehad op uw andere verplichtingen en op uw vrije tijd. De antwoordcategorieën die u kunt kiezen zijn: ja, viel wel mee, nee.

Door het geven van mantelzorg:

	ja	valt / viel wel mee	nee
a. heb ik mijn werk of andere bezigheden minder zorgvuldig gedaan dan ik gewend ben	☐	☐	☐
b. kom / kwam ik niet toe aan dingen die ik normaal in mijn vrije tijd doe	☐	☐	☐
c. kost(te) het me meer moeite dan anders om mijn huishouden te regelen	☐	☐	☐
d. ben / was ik in mijn vrije tijd te moe om iets te ondernemen	☐	☐	☐
e. ben ik ziek of overspannen (geworden)	☐	☐	☐
f. kom / kwam ik regelmatig tijd tekort	☐	☐	☐
g. heb / had ik financiële problemen	☐	☐	☐
h. ik vind / vond het zwaar om mantelzorg te geven	☐	☐	☐

Bijlage II: Respons en representativiteit

De uiteindelijke respons op de VTO 2009 bedraagt 21%. In de tabel hieronder wordt de respons binnen de verschillende steekproeven weergegeven. De basissteekproef kende een tegenvallende respons van 24%. Dat geldt ook voor de aanvulling op de basissteekproef met Rotterdammers van boven de 75 jaar.

Voor het berekenen van de respons bij het *face to face* veldwerk is uitgegaan van het aantal geslaagde enquêtes ten opzichte van het aantal geslaagde contactpogingen. Het responspercentage is dan ook vrij hoog. Wanneer ergens wordt aangebeld terwijl er niemand thuis is, is dat geen geslaagde contactpoging. Tellen we al die niet geslaagde pogingen er ook bij, dan daalt de totale respons nog een procentje.

Voor het veldwerk per post en per internet zijn *alle* contactpogingen meegeteld in het steekproefaantal, dus wanneer een vragenlijst onbestelbaar retour kwam, werd dat meegeteld als non-respons. Zouden we dat niet doen, dan stijgt het responspercentage bijna een procent maar blijft deze afgerond hetzelfde. Als respons via internet zijn ook de *deels* ingevulde vragenlijsten meegeteld. Worden alleen de volledig ingevulde vragenlijsten meegeteld, dan daalt de respons uiteraard nog een stukje, maar dat zou niet geheel terecht zijn. Ook per post worden deels ingevulde vragenlijsten geretourneerd en ook deze worden meegeteld in de respons.

De mensen in de *aanvullende* steekproef hadden slechts ongeveer een maand de tijd om te reageren (waarvan ongeveer de helft in de kerstvakantie viel). Zij konden de vragen *alleen* op internet invullen. Deze steekproef bevatte relatief veel niet-westerse allochtonen. Deze mensen kregen slechts één uitnodiging (in plaats van drie). Door al deze oorzaken kent de aanvullende steekproef een lagere respons dan de basissteekproef. Dit brengt de *totale* respons uiteraard ook naar beneden: van 25% naar 21% (75-plussers niet meegeteld).

Tabel I Respons op de Vrijtijdsomnibusenquête 2009.

	A	B	C	D	A+B+C+D	A+C+D	A+D
	Eerste steekproef exclusief 75-plussers	75-plussers (in eerste steekproef)	Aanvullende steekproef	Face to face steekproef	Totaal incl. 75-plussers	Totaal excl. 75-plussers	Totaal excl. 75-plussers en aanvullende steekproef
benaderd	13.903	1.583	7.233	356	23.075	21.492	14.259
respons	3.361	380	897	239	4.877	4.497	3.600
respons %	24%	24%	12%	67%	21%	21%	25%

Bij deze responspercentages moet worden bedacht, dat ieder formulier dat om welke reden dan ook niet ingevuld is geretourneerd tot de non-respons is gerekend; dus ook formulieren voor mensen die inmiddels niet meer bereikbaar zijn door bijvoorbeeld verhuizing of overlijden. Veel onderzoeksbureaus tellen zulke mislukte contacten niet mee bij de bepaling van het responspercentage. Hoewel de totale respons toch wel tegenvalt, is deze niet dramatisch te noemen voor een lange schriftelijke enquête in een grote stad als Rotterdam. Het CBS kampt bijvoorbeeld bij haar landelijke enquêtes juist in de grote steden met een relatief slechte en selectieve respons, en overall kampen markt- en opinieonderzoeksbureaus met een dalende responsbereidheid.

Stratificatie en ophoging van de steekproef en weging

In het vervolg van deze bijlage wordt aan de hand van een aantal persoonskenmerken de representativiteit van de uiteindelijke netto steekproef (de respons) besproken. Daartoe worden kenmerken van de respondenten vergeleken met die van de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar. Bij nagenoeg alle inhoudelijke analyses van onderzoeksuitkomsten van de VTO worden de 75-plussers buiten beschouwing gelaten. (75-plussers zijn in eerdere jaren ook niet meegenomen in de analyses.) Ook in deze analyse van de representativiteit worden zij daarom buiten beschouwing gelaten.

Eén van de opdrachtgevers van de VTO had verzocht om per deelgemeente uitspraken te kunnen doen over sportdeelname van de bevolking. Daarbij was het voor sommige deelgemeenten belangrijker dan voor andere om daar een groot aantal respondenten te krijgen. Om die reden (en omdat in de ene deelgemeente meer mensen wonen dan in de andere) is een gestratificeerde steekproef getrokken. Dit houdt in dat een inwoner van de ene deelgemeente meer kans heeft om een vragenlijst te ontvangen dan een inwoner van de andere deelgemeente.

Tegen het einde van de veldwerkperiode bleek de respons tegen te vallen en is een aanvullende steekproef getrokken. Daarbij is ervoor gekozen om het aandeel niet-westerse allochtonen enigszins op te hogen. Hun aandeel in de respons tot dan toe viel namelijk nog wat tegen. Hierdoor en doordat de *face to face* enquêtes werden afgenomen onder een *extra* steekproef van allochtonen is het aandeel *benaderde* Rotterdammers met een niet-westerse achtergrond iets hoger dan hun aandeel in de bevolking. Omdat deze groepen meestal iets minder responderen, was de verwachting dat hierdoor hun aandeel in de respons juist meer in overeenstemming zou komen met hun aandeel in de bevolking. Dit is inderdaad het geval gebleken. Het aandeel niet-westerse Rotterdammers is in de respons nog steeds wat lager dan in de bevolking, maar het aandeel is vergelijkbaar met dat in de vorige editie van de VTO. (Zie ook de volgende paragraaf.)

Maar het respondentenbestand van de VTO vormde aanvankelijk nog geen juiste afspiegeling van de Rotterdamse bevolking naar *deelgemeente*. Om toch uitspraken te kunnen doen over de gehele Rotterdamse bevolking, is bij de analyses een weging toegepast. Dat betekent dat de 'scheve' verdeling naar deelgemeente in het respondentenbestand met behulp van een weegfactor is teruggebracht naar de verdeling zoals die is in de bevolking van Rotterdam. Daardoor vormt het respondentenbestand (gewogen) een goede afspiegeling van de Rotterdamse bevolking. Sterker nog: het gewogen aandeel van elke deelgemeente is exact gelijk aan dat aandeel in de bevolking.

Daarnaast is er natuurlijk nog wel enigszins verschil te zien tussen de verdeling in het respondentenbestand en in de bevolking wanneer we kijken naar andere kenmerken, zoals geslacht, leeftijd of etniciteit. De volgende paragraaf gaat daarop in.

Het toevoegen van 75-plussers aan de steekproef heeft voor de meeste uitkomsten geen gevolgen omdat die meestal buiten beeld blijven. Ook in eerdere edities van de VTO zijn die immers niet meegeteld. Alleen voor specifieke doeleinden kunnen zij worden meegeteld (en dan moeten zij uiteraard in de juiste verhouding worden meegewogen).

Representativiteit naar verifieerbare kenmerken

In de volgende tabel is de verdeling naar geslacht weergegeven van de respondenten van de VTO en van de Rotterdamse bevolking op 1 januari 2009. Vrouwen blijken oververtegenwoordigd. Dat vrouwen beter responderen is traditioneel en kwam ook voor in de vorige VTO.

Tabel II: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam (per 1-1-2009) van 13 tot en met 75 jaar naar geslacht, in procenten.

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	Bevolking 2009 (13 t/m 75 jaar)
Man	44	44	50
Vrouw	56	56	50
Totaal	100	100	100

De volgende tabel geeft de verdeling naar leeftijd weer van de respondenten van de VTO 2009 en van de Rotterdamse bevolking op 1 januari 2009. De jongste twee groepen zijn enigszins ondervertegenwoordigd en de oudste twee enigszins oververtegenwoordigd. In voorgaande edities was vooral de jongste groep vaak slecht vertegenwoordigd, maar dat valt nu mee. Al met al zijn er wel verschillen tussen de verdeling in de respons in de VTO 2009 en in de bevolking maar deze zijn niet erg groot.

Tabel III: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar leeftijd, in procenten.

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	Bevolking 2009 (13 t/m 75 jaar)
13 t/m 24 jaar	17	19	20
25 t/m 44 jaar	39	34	39
45 t/m 64 jaar	34	35	31
65 t/m 75 jaar	10	12	10
Totaal	100	100	100

De volgende tabel toont de verdeling van de respondenten en van de Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar naar etniciteit.

Tabel IV: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar etniciteit, in procenten.

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	Bevolking 2009 (13 t/m 75 jaar)
Suriname	7	7	9
Ned.Antillen/Aruba	2	3	3
Kaapverdië	2	2	3
Turkije	6	7	8
Marokko	5	6	6
overig niet-westers	5	6	7
<i>Subtotaal niet westers</i>	27	31	36
autochtoon	63	61	53
EU (25 landen)	5	4	6
overig westers	4	4	5
<i>Subtotaal westers</i>	73	69	64
Eindtotaal	100	100	100

Het duidelijkste verschil tussen de verdeling in het respondentenbestand van de VTO en die in de bevolking is de oververtegenwoordiging van autochtonen (dat wil zeggen dat de beide ouders van de respondent in Nederland zijn geboren). Het subtotaal van niet-westerse Rotterdammers dat ruim een derde van de bevolking uitmaakt is wat mager vertegenwoordigd. Overigens is dit aandeel nu wel beter dan in de vorige editie van de VTO. Per afzonderlijke etnische groep zijn de verschillen steeds slechts één of soms twee procent. Dat geldt ook voor de beide groepen westerse allochtonen. Al met al komt de verdeling naar etniciteit van het respondentenbestand in de editie 2009 weer iets beter overeen met die in de bevolking maar zijn de verschillen met de verdeling in eerdere edities van de VTO ook weer niet te groot.

De verdeling naar *deelgemeente* is in het gewogen respondentenbestand exact goed, omdat de weging juist daarvoor zorgt.

Representativiteit: conclusie

Voor zover op verifieerbare kenmerken valt na te gaan, is de respons op de Vrijtijdsomnibus-enquête 2009 voldoende representatief voor de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar. Dit ondanks het feit dat vrouwen, Rotterdammers boven de 45 jaar en autochtonen wat zijn oververtegenwoordigd en mannen, Rotterdammers tot 45 jaar en niet-westerse allochtonen wat zijn ondervertegenwoordigd. Dit is in grote lijnen overeenkomstig de eerdere reeksen van de VTO, waardoor er geen grote trendbreuken als gevolg van verschil in representativiteit zullen ontstaan in tijdreeksen.

De geconstateerde representativiteit is een belangrijke nuancering bij de tegenvallende responspercentages. Immers: het responspercentage is op zichzelf niet zo heel belangrijk, zo lang de respondenten maar een goede afspiegeling vormen van de populatie (de Rotterdammers).

De representativiteit is hier echter alleen weergegeven voor de *verifieerbare* kenmerken. Het is goed mogelijk dat een teruglopende responsbereidheid ook leidt tot een grotere selectiviteit voor minder gemakkelijk te verifiëren kenmerken. Voor deze selectiviteit kan een aantal verklaringen worden bedacht, die impliceren dat het verhelpen daarvan niet zo simpel is. Zo zijn frequent verhuizende mensen moeilijk te achterhalen, evenals mensen die niet wonen op het adres waar ze volgens de gemeentelijke basisadministratie wonen. Dit houdt in een aantal opzichten ook een selectiviteit in.

Daarnaast valt niet te vermijden, dat (ondanks de moeite die gedaan wordt om de vragen in de enquête zo begrijpelijk mogelijk te formuleren) een dergelijke vragenlijst voor een aantal mensen toch te hoog gegrepen is. Dat geldt met name voor mensen die de Nederlandse taal slecht beheersen. En tenslotte moet ook gevreesd worden, dat de grote stad een aantal inwoners heeft die steeds minder ontvankelijk zijn voor vormen van maatschappelijke participatie zoals het deelnemen aan een gemeentelijke enquête. In dat opzicht is wellicht ook een vergelijking te trekken met de selectieve opkomst bij verkiezingen.

Al met al moet worden geconcludeerd, dat de Vrijetijdsomnibusenquête 2009 een beperkte mate van selectiviteit in zijn respons kent, die grotendeels moeilijk tot niet te voorkomen is en waarmee bij de interpretatie van resultaten rekening moet worden gehouden. De mate waarin deze selectiviteit uitkomsten beïnvloedt, moet echter ook niet overschat worden. Zo valt eenvoudig na te rekenen, dat als bijvoorbeeld 50% van de autochtonen (inclusief westerse allochtonen) het eens is met een bepaalde stelling, en 25% van de allochtonen uit niet-westerse landen, hiervoor in de enquête voor de totale Rotterdamse bevolking 42% zal worden gemeten, terwijl dit 41% had moeten zijn. (In dit voorbeeld hadden de niet-westerse allochtonen wat zwaarder moeten meetellen en het totaalgemiddelde wat naar beneden moeten brengen.) Een dergelijk verschil ligt in de orde van grootte van de betrouwbaarheidsmarge van de enquête. In zo'n geval is het wellicht interessanter om te weten dat autochtonen en allochtonen zo sterk verschillen, dan te weten hoeveel het totale gemiddelde *precies* bedraagt.

Publicatieoverzicht COS

Titel rapport

jaar

ALGEMEEN

Staat van Rotterdam 2010	2010
Feitenkaart Omnibusenquête 2010	2010
Binnenstadsmonitor 2009. De staat van de Rotterdamse binnenstad	2009
Kerncijfers & trends Rotterdam 2009	2009
Aandachtsgebieden in beeld 2007	2008
Monitor Prins Alexander 2007	2008
Feijenoord in beeld	2007
Handleiding voor het opstellen van meetbare doelstellingen	2006

ARBEID EN INKOMEN

Monitor bedrijventerreinen stadsregio Rotterdam 2010	2010
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam en regio 2007	2010
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam op deelgemeente- en buurtniveau 2007	2010
Feitenkaart Kantoren monitor regio Rotterdam. De Rotterdamse Kantorenmarkt per 1 januari 2009	2009
De Rotterdamse marktbezoeker 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009	2009
Rotterdam voor afgestudeerden. Binding van afgestudeerde bestuurskundigen met Rotterdam	2008
Monitor Lage Inkomens Delft 2008 (i.s.m. SWA)	2008
Monitor Lage inkomens Westland. 1e meting (i.s.m. SWA)	2007
Monitor Gemeentelijke Lastendruk Rotterdam, 2003-2006*	2006
Rotterdammers over werken bij de gemeente 2005. Resultaten uit de Omnibusenquête 2005	2005
Feitenkaart Economie en Arbeidsmarkt in Rotterdam	2005

BEVOLKINGSGROEPEN

Chinezen in Rotterdam	2006
Monitor allochtone ouderen IJsselmonde	2005

COMMUNICATIE EN KLANTTEVREDENHEID

Klanttevredenheid Team Horeca & Evenementen	2010
Rotterdamers over de gemeentelijke dienstverlening 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009	2009
Waardering dienstverlening parkeren 2008	2009
Kijk- en Luisteronderzoek SLOR 2008	2009
Rotterdamers over bouwoverlast in het centrum van Rotterdam 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Rotterdamers over de communicatie over 'Rotterdam Centraal' 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over het Evenementenbeleid	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over de deelgemeentegids	2008
Tevredenheidsmeting Feijenoord 2007	2007
Gebruik en waardering JOS Intranet	2006
Stadswinkel op voorhand	2006
Rapportage Mediagebruik Rotterdamse Ambtenaren	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2005. Middelland	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2005. Tussendijken	2005

DEMOGRAFIE

Feitenkaart Bevolkingsmonitor januari 2010	2010
Bevolkingsprognose Rotterdam 2010-2025	2009
Feitenkaart Prognose huishoudens 2025	2008
Trendprognose Rotterdam 2020	2006

KUNST EN CULTUUR

Cultuurdeelname in Rozenburg	2010
Cultuurparticipatie in deelgemeenten	2009
Cultuurparticipatie van Rotterdamers, 2007	2008
Ruimte voor creativiteit. Onderzoek naar de bedrijfshuisvestingsvraag van creatieve ondernemers in Rotterdam	2008
Belangstelling voor opera in Rotterdam 2008	2008
Klanttevredenheid SKVR	2006
Rotterdamers en de bibliotheek 2005. Resultaten uit de afgelopen Omnibusenquêtes	2005

LEEFBAARHEID EN VEILIGHEID

Vervolgmeting Monitor CO ₂ -uitstoot Rotterdam, Woningen. Versie mei 2010	2010
Rotterdamers over het milieu 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009	2009
Energieverbruik door Rotterdamse huishoudens 2004	2009
Dak- en thuislozenopvang Vlaardingen. Nulmeting 2007	2008
Monitor hot spots Rotterdam. Vijfde meting (2007)	2007
Beleving luchtkwaliteit onder Rotterdamers 2007	2007
Rotterdamers over singels, sloten en vijvers. Resultaten uit de Omnibusenquêtes 2002-2007	2007
Effectmeting overlast Oude Noorden	2007
Nulmeting Leefbaarheid Opvang Pijnackerstraat Oude Noorden	2005

ONDERWIJS

VVE-monitor Rotterdam 2009 4 ^{de} meting	2010
Leerlingprognoses primair onderwijs Rotterdam 2007-2022	2008
Integratie in het primair onderwijs Rotterdam	2005
Wonen en leren van volwassenen in de regio	2005

Publicatieoverzicht COS (vervolg)

Titel rapport

jaar

POLITIEK EN BESTUUR

Analyse Gemeenteraadsverkiezingen 2010	2010
Analyse Opkomst Gemeenteraadsverkiezingen 2010	2010
Rotterdamers over burgerparticipatie 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Feitenkaart Het oordeel van Rotterdamers over het gemeentebestuur voorjaar 2007	2007
Opkomen voor Rotterdam	2006
Skyline op ooghoogte	2006

RUIMTELIJKE ORDENING EN VERKEER

Rotterdamers over het verkeer 2010. Resultaten uit de Omnibusenquête 2010	2010
Mobiliteit in Rotterdam, de stadsregio en Nederland 2004-2008	2010
Bezoek en waardering wijkparken Rotterdam	2010
Vervolgenquête Fiets in de metro. Evaluatie van de pilot 'Fiets in de metro in de daluren'	2009
Evaluatie Rotterdams Restauratiefonds 2006	2008
Tevredenheidsonderzoek Evenementenparkeerregeling 2007	2007
Rotterdamers over het openbaar vervoer 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Masterplan Lijnbaanhoven	2007
Draagvlakmeting parkeren onder de Noorderhavenkade	2006
Belevingsonderzoek groene golf Schiekade / Schieweg	2006
Rotterdamers over imagobepalende plekken in de openbare ruimte	2005

SOCIAAL BELEID

Rotterdam sociaal gemeten. 2e meting Sociale Index	2009
Wijkmonitor Overschie	2009
Jonge moeders in Rotterdam. Stand van zaken 2008	2008
Werken bij Roteb (i.s.m. SWA)	2008

VRIJETIJDSEBESTEDING

Mantelzorgers in Rotterdam 2007 - 2009	2010
Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2009. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibusenquête 2009	2010
Evenementen in Hoek van Holland 2009	2009
Op zoek naar een verklaringsmodel voor vrijwilligerswerk	2009
Quicksan Rotterdamse jongeren in hun vrije tijd, 2007	2009
Nadere analyses vrijwilligerswerk in Rotterdam	2009
Bezoek en waardering groenvoorzieningen Rotterdam	2008
Rotterdamers in hun vrije tijd 2007. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibusenquête 2007	2008
Vrijwilligers(organisaties) in Hoogvliet. Mening en behoeften	2008
Recreatief bezoek van Rotterdamers aan Rotterdam. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2005	2006
Relevante trends voor het vrijwilligerswerk in 2020	2006
Rotterdamers in de wintermaanden van 2005	2005
Joffen in Feijenoord	2005

WELZIJN EN VOLKSGEZONDHEID

Maatschappelijke opvang in Rotterdam	2008
Subsidiering van welzijnsinstellingen door deelgemeenten en gemeentelijke diensten in Rotterdam, 2007	2007
Sterfte in Rotterdam tijdens de hittegolven in juli 2006	2006

WONEN

Monitor Woonruimteverdeling Stadsregio Rotterdam 2009	2010
Kans van slagen. Monitor Woonruimteverdeling stadsregio Rotterdam 2009 kwartaal 4	2010
Monitor Aanbodmodel Rotterdam 2008	2010
Komen en Gaan 2009. Selectieve migratie in Rotterdam in 2009	2010
Feitenkaart Aandachtsgroepen volkshuisvestingsbeleid Rotterdam en regio 2007	2010
Evaluatie Huisvestingsvergunning Rotterdam, juli 2006 - juli 2009	2010
Monitor Woningbouwafspraken Stadsregio Rotterdam 2008	2009
Woningbehoefte stadsregio Rotterdam 2010-2020	2009
Woonruimteverdeling Voorne-Putten en Rozenburg juli 2007 - juli 2008	2008
Kansen op de Schiedamse woningmarkt 2007	2008
Evaluatie invoering huisvestingsvergunning Rotterdam	2007
Monitor Gentrification in pilotgebieden	2007
Bewoners over het nieuwe dure huursegment	2006
Rotterdamers over herstructurering 2006. Resultaten uit de Omnibusenquête 2006	2006
Rotterdamers over de verkoop van huurwoningen 2006. Resultaten uit de Omnibusenquête 2006	2006
Bewonersonderzoek Nesselande	2005

OVERIG

Deelresultaten Your World	2010
Bekendheid Your World	2009
Quick scan objectgebonden vergunningen	2007
Evaluatie Flexwerken dS+V	2006
Rapportage Warmtekrachtkoppeling Bergschenhoek	2005
Rotterdamers en computers 2005. Resultaten uit de Omnibusenquête 2005	2005

Bovenstaand overzicht is een greep uit het publicatieaanbod van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek. Een compleet overzicht is te raadplegen op Internet: <http://www.cos.rotterdam.nl>.